

ישראל גרמה לאשבר חמור ביותר בין תורכיה לישראל

כה, הופיע רק כקבלן. מעתה החליט לפעול גם כיצואן ויבואן. לשיכונים שבנה ושעמד לבנות היו נחוצים כמה וכמה אבירים וחומרים שאין להשיגם בתורכיה מתוצרת מקומית, כמו חרטינה, כבלי-חשמל, צבעים, חומרי-אינסטלציה ומסמרים.

תורכיה היא מדינת פיקוחים והגבלות, ממש כמו ישראל בימי דוב יוסף, לגבי עסקות ייבוא וייצוא. הפער בין שער המטבע הרשמי והממשי הוא עצום. להלכה, שחה הלירה התורכית בערכה ל-1.8 ל"י. ערכה המעשי בשער חילופין ישראלי הוא 200 פרוטה בערך. כאמצעות יידו החתיק, המתחך טונזאר, קיבל פרישמן את אחד מרשינות היבוא התורכיים הגדולים ביותר, על סך 900 אלף דולאר, לייבוא אבירי בניין לצורכי מסעליו.

★ ★ ★

יחזקאל סהר שותף

בתורכיה, לא התקשה פרישמן להעמיד פני יבואן, אך בישראל לא היתה לו כל אפשרות להעמיד פני יצואן. כאדם שלא עסק מימיו בייצוא, לא היה פרישמן יצואן מוכר עליי השלטונות, ולכן נאלץ להפיש שותפות עם יצואן חתיק.

כרגיל, חיפש פרישמן אדם שמצבו החוקי, ושיהיה אנוס להיכנס אתו בשותפות. הוא מצא את אחד מחלוצי תעשיית המתכת בישראל, אברהם חייסלפיש. שניהל עסקות ייבוא וייצוא נרחבות עם תורכיה, נמצא באותו רגע במצב-ביש: חומרי גלם שהומין בתורכיה היו מוקפאים שם, בגלל חוסר יכולתו לייצא בתמורה סחורות ישראליות.

חייסלפיש הסכים איפוא כי חלקו בעסק הייצוא יגיע ל-2 1/2% בלבד, וכי יתן לעסק רק את שמו מבלי להתערב בו למעשה. 5% נוספים מן העיסקה התחלקו בין פרישמן לבניין

ותנועות הכספים בו לא הצדיקו ערבות בנקאית כה נרחבת. פרישמן הסכים ברצון לתת את הערבות: הוא הבטיח למשכן למען הבאנג את בית-המידות החיפאי שלו, בו היה שותף המהנדס אבא חי בביוף. רק מאוחר יותר נתגלה כי הבית היה ממושכן כבר קודם לכן לחברת הביטוח פרודנסל.

בביוף, כשותף לבית שסיפק את הערבות הבנקאית, צורף גם כשותף לעיסקה התורכית. לצורך זה הוקמה חברת מניות בשם י. פרישמן ושות' בע"מ, שאליה צורף גם שותף שלישי: האדריכל החיפאי אלפרד גולדברגר.

היתה זאת שיטתו של פרישמן: לקשור אליו את כל העובדים אתו כשותפים לחברות, ולא כשכירים, כדי שישאו באחריות שחה ובשותפות-גורל לכל עסקותיו. גולדברגר צורף לחברה, כדי שיהיה בה אדריכל, ערכו של אדריכל זה היה מוקפס ביותר: בחיפה, שם נוכחו כבר בכשרונותיו הגדולים, חדלו מומן לתת לו עבודה, ובצאתו לתורכיה, הגיח אחריו חובות בסך 800 ל"י בחברות מוניות ובבתי-קפה, שלא נפרעו עד היום. אולם דווקא אדריכל כזה היה רצוי לפרישמן, כדי לתכנן את בניין-הפאר של אחת הגדולות בתרמיות הכלכליות. ★ ★ ★

רווחים קלים ומהירים

פרט שני של ההסכם, שהיה על פרישמן למלאו, קבע כי הוא חייב להביא לתורכיה מכונות בערך של חצי מיליון ל"י, לייצור ולהובלת חומרי בניין הנחוצים להקמת השיכון. בידי פרישמן עצמו לא נמצאו מעולם המכונות לייצור בלוקים, מרצפות ונגרות, ולא המשאיות. התורכים דרשו את הבאת המכונות לא רק לשם הבטחת ביצוע העבודה, אלא גם כערבות נוספת להשלמתה.

בנוסף בתרומת-ניצחון בחוזה-הענק שלו, פנה פרישמן ליצרנים ישראליים שונים, שהיו

הבנייה

היו להם יותר מכונות מאשר עבודה. הוא הציע להם רחמים גדולים תוך זמן קצר, אם רק יאוחו לקחת חלק בעיסקתו. יצרנים אלה, הנמנים ברובם על המעמד הבינוני, ואשר המצב הכלכלי הדחוק בישראל העיק עליהם, ניפתו להצעותיו הקוסמות של פרישמן, מבלי להרבות בבדיקות ומבלי להיעזר בעורכי-דין.

הצעתו של פרישמן היתה פשוטה: הם יעמידו לרשותו את המכונות, יקימו אתו בשותפות חברות לייצור חומרי-הבניין הדרושים בתורכיה, ויפרקו את החברות ב"סיום העבודה עם החזרת המכונות לארץ. פרישמן דרש כי הקמת החברות והעברת המכונות נמל ייעשו מיד — לכל היותר, תוך ימים אחדים.

פרישמן הבטיח לבעלי המכונות כי ה"מכונות יוצאו על שמו. הוא ידע היטב כי אין בידו לקיים הבטחה זו, אפילו רצה בכך כי חוקי-העבודה בתורכיה אוסרים על אנשים שאין בידם רשיון-עבודה להביא לארץ את מכונותיהם. לא פחות מזה מסור בכת הוצאת המכונות מישראל. האוצר אינו נותן רשיון לייצוא זמני כזה, אלא אם כן ממציא בעל המכונה ערבות מתאימה ל"חזרת המכונה לישראל. בעלי המכונות לא ידעו כל זאת. פרישמן הוציא איפוא את מכונותיהם לתורכיה, כשהן רשומות על שמו וכוללות ברשיון כללי וסתמי לייצוא מכונות, בלי ידיעת הבעלים.

שיכון ועוד שיכון

מכונות ובעליהן הגיעו לתורכיה. ייצור המרצפות נעם ב"צורה, בעל ה"משאיות ישעיהו ("שייקה") ברודני, יצן ה"בלוקים אברהם לרר והנגרים דאקס, פנקס וסלומונוביץ, הופתעו כשנודע להם — בהיותם באנקרה — כי המכונות רשומות ה"עצם על שם פרישמן. פרישמן עצמו מיהר להסביר כי זה המוצא היחיד בגלל חוקי העבודה התורכיים, וכי הם עצמם יצטרכו לעבוד, רק כלפי חוץ כמוכר, כפקידים של חברת פרישמן. באין ברירה, לאחר שמכונותיהם כבר נמצאו בתורכיה, הסכימו שותפיו-פקידיו החדשים של פרישמן להסדר.

ביתניים לא נח פרישמן על ערימות החצץ. הוא חתם על הסכם נוסף, שמסר לידיו את בניין שיכוני הנתונים באיסטנבול. הסכם אחר, שהושג גם הוא באמצעותו של טונזאר, הבטיח לו את בניית שיכון פועלי בית-החרושת הממשלתי לנשק בצ'יפליק, על-יד אנקרה. תורכיה כולה רצתה להשתכן על-ידי הבונה המצליח של שיכון הפרלמנט. עד מהרה נפל כפרי בשל לידיו של פרישמן גם שיכון "הגבעה (הירוקה)", בו עמדה להתגורר בדיירות-פאר עלית החברה התורכית, שכללה אדמירלים של הצי, גנרלים, שרים, פקידים בכירים של משרד הבטחון ותעשיינים עשירים. נוספו על כך עבודות קטנות יותר, כמלון ליד איסטנבול ומלון שני בין אנקרה לאיסטנבול. ★ ★ ★

אלף לירה ולירה

ישראל התפשטה לאט לאט הערצה כללית לפרישמן, שהגיע מדי פעם לשדה-התעופה בלוד, מקום בו חיכו לו עותנאי ישראל כעט שלופה. כותרות מעריב מאותם הימים הכיזו על "יוזמה ישראלית חלוצית בתורכיה" — "ישראלים מלמדים את הפועל בתורכיה לעבוד" — "הקבלן פרישמן נותן עבודה ולחם".

פרישמן לא התנגד לפירסום מסוג זה. אדרבה, הוא עוד הודרו להשמיע באוזני הכתבים אגדות אלה לירה ולירה על מפעלים חדשים-לבקרים, שלא היו ולא נבראו, כמו קאזינו מפואר ב"20 מיליון ל"י, ושיכון של פקיד האוצר התורכי שנהנך כבר כביכול, חוך הנפת הדגל הישראלי.

גם בתורכיה אפפו את פרישמן כבוד והערצה. בטכס שנערך אחרי חתימת ההסכם על בניית השיכון לצירי הפרלמנט, השתתף ראש הממשלה אדנאן מנורס בכבודו ובעצמו. גם ציר ישראל לשעבר, מוריס פישר, כיבד את הטכס בנוכחותו, כאות לכך שממשלת ישראל פורשת את כנפי חסותה על המפעל החלוצי.

מעודד מהצלחת השלבים הראשונים, החליט פרישמן להרחיב את היקף עסקותיו. עד

וטיטות ארוכות לפאריס, גיבנה וחיפה. את העבודה היו מנהלים פקידיו של פרישמן ומנהלי עבודה שכירים, ישראלים ותורכיים. בין בעלי החובות הקטנים של פרישמן מצויים עשרות פועלים ופקידים, שפרישמן משך אותם לתורכיה בהבטחות שווא.

יציקת היסודות בשיכון ישלטה באנקרה. מנהלי חברת פרישמן ונציגי ישלטה סטיירים בשטח הבנין. יצחק פרישמן (קיצוני מימין) לא טרח לבקר הרבה בשטח עבודותיו. את רוב זמנו היה מבלה במטוסים, בניסיעות תכופות בתוך תורכיה עצמה

ועוד 2 1/2% תגבה חברת האחים סחרוב בע"מ. מה היה חלקה הממשי של חברה אחרונה זו בעסק — לא ברור. אולם חברות ייבוא וייצוא רבות בישראל מעדיפות לשתף חברה זו ברווחים, ממש כשם שהן משלמות תשלומים לחברת-הביטוח.

אחד השותפים לחברת האחים סחרוב הוא, כידוע, המפקח הכללי של משרת ישראל, יחזקאל סהר.

ואמנם, גם שותף זה גילה התעניינות רבה בהתפתחות עסקי החברה. כאשר התקיימה בשיחייץ ועדת המשטרה הבינלאומית, לא נסע יחזקאל סהר ישר לציריך, אלא הקדים לכך ביקור-נופש בתורכיה. מאוחר יותר, כאשר נחקר קצין-המשטרה אברהם ינאי שנחשד בנסיעה לתורכיה על חשבונו של סוחר תל-אביבי (העולם הזה 983), הוא צעק לעבר חוקריו: "מה אתם רוצים ממני? אנשים יותר גדולים ממני במשטרה נסעו לתורכיה על חשבונם של אנשים יותר גדולים!"

בזאת לא התמצו קשריו של פרישמן עם המשטרה. כמנהל-עסקיו מינה את צבי זוהר קצין משטרה לשעבר ואחיו של מפקד הענף הכלכלי במשטרת ישראל רמיח שמאי זוהר. בלי כל קשר עם עובדות אלה, היה פרישמן מראשית העיסקה ועד אחריתה המרה, זכאי לנסוע ולחזור ממדינת ישראל ואליה, מבלי שנעצר או נחקר אי-פעם.

★ ★ ★

מסמרים לשוק השחור

עתה, אחרי שסודרו הפרטים הפורמאליים, היה צורך לסדר את העניינים הכספיים הכרוכים בפעולות הייבוא לתורכיה. החוק התורכי מחמיר מאד בענייני ייבוא, ודורש מהיבואן להפקיד מראש חלק גדול מערך הסחורה שהוא מייבא, בבאנק הממלכתית. כמו כן הוא דורש ערבות של באנק תורכי על חלק נוסף של ערך הסחורה. בתנאים אלה, מוכרח